

„Kvantitatívvá tenni a helytörténetírást”

Interjú Kápolnai Ivánnal

□ *Kérlek, mesélj a családról!*

Mezőkövesden születtem 1925-ben, de nem bennszülött matyó családból, hanem a matyó fővárosban meglepült „gyüttmentek” gyermekeként.

Apai őseim a Gömör–Kishont megyei Klenócról költöztek a 18. században a Heves megyei Kápolnára, és nagyapám 1893-ban – az édesapja halálát követő évben – Bencsuráról Kápolnaira magyarosította családja nevét. A Magyaróvári Gazdasági Akadémián szerzett oklevéllel az egri káptalani uradalom intézőjeként 11 gyermeket nevelt föl. Mód nyílt arra, hogy édesapám katonaiskolában folytassa tanulmányait, ő azonban nem kívánt élni ezzel a kedvezőnek látszó lehetőséggel, mert – mint mondotta – ellenérzése volt a civil társadalomtól kasztszerűen elkülönülő katonatiszti karral szemben. Inkább a kereskedői pályát választotta. Megfordult az ország számos helyén: a fővároson kívül Erdély több városában, és csak házasságkötése után lett mezőkövesdi lakos. Kis fűszer- és csemegeüzletet nyitott, a világválság idején azonban tönkrement. Utána néhány évig apósával vásárookra járt gyolcsárúval, majd a Hangya szövetkezet 1937-ben megnyílt textiláru üzletének vezetője lett 1944-ig.

Anyai őseim a történeti Magyarország legészakibb megyéjéből, a közismerten nagyon szegény Árvából származtak, ahol – termőföld hiányában – sok kékfestő és gyolcskereskedő élt. Herkely dédapám is vásározó „gyolcsostót” volt. Nyolc gyermeke közül nagyapámat tartotta legalkalmasabbnak ennek a pályának a folytatására. 14 éves korában kocsira ültette, és árulta a jó morvaországi portékát. Két tanévet Egerben járt a líceumban, hogy megszerezze a szükséges magyar nyelvi ismereteket, és Mezőkövesden telepedett meg. Anyám már ott született, de a felvidéki Nagyszombatban járt tanítóképzőbe egyik hűgával együtt. Összesen nyolcan voltak testvérek. Nagyapám szlovák nyelvű újságot járatott, és kérésére olykor én olvastam fel belőle részleteket, bár szinte semmit nem értettem még akkor szlovákul.

Anyai nagyanyám is Árva megyéből származott, a Murin családból, aminek a jelentése: szerecsen, izmaelita. Az ősök tehát valószínűleg kereskedők lehettek, de nagyanyám testvérei és azok leszármazottai már nagyjából értelmiségi foglalkozásúak voltak és részesei a szlovák közéletnek is. Köztük magyarul szépen beszélő pap, gyógyszerész, orvos, szlovák nyelvű tankönyveket író iskolaigazgató stb. Nyolc dédszülőm közül egynek volt csak magyar neve, a többiek szlovákok voltak, tehát asszimilált magyar származékknak mondhatom magam.

□ *A kereskedői lét és a taníttatás igénye szemmel láthatóan egyszerre volt jelen családokban. Miként alakult ez Nálad?*

Mezőkövesden jártam elemi és középiskolába, az 1911-ben alapított királyi katolikus – akkor még nyolcosztályos – gimnáziumba, melynek már a két világháború között is sok szegény, népi származású tanulója volt, és ahonnan több Kossuth- és Állami díjas tudós, egyetemi tanár és neves személy került ki. Mindvégig tiszta jeles tanuló voltam, szerettem olvasni és tanulni, az ismereteket átadni, ezért úgy gondoltam, hogy tanári pályára megyek. Nem tudtam viszont választani, hogy milyen szakra, mert egyaránt közel állt hozzám az irodalom, a történelem és az idegen nyelvek. A családban több pedagógus is volt, akik lebeszéltek arról, hogy tanár legyek. Gondolván, hogy a javamat akarják, és amúgy sem szeretek az idősebbekkel ellenkezni, végül is a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jog- és államtudományi karára iratkoztam be 1943 őszén, bár sem bíró, sem ügyvéd nem akartam lenni. Így eltolódott a pályaválasztás, mert – a régi felfogás szerint – jogvégezett személy előtt többféle foglalkozás is nyitva áll.

□ *A matyó származás és a „hely szelleme” – gondolok itt elsősorban a Tardi helyzetre – hozzájárult ahhoz, hogy a társadalomtudományok felé fordulj?*

Igen. Már gimnazista koromban megismerkedtem az ún. népi irodalom jelentős alkotásaival: Szabó Zoltánnak a szomszédos matyó faluról írt – azóta klasszikussá vált – *Tardi helyzetével*, Kovács Imre, Féja Géza, Erdei Ferenc, Veres Péter stb. munkáival. Ezek a gimnáziumi önképzőkörben is gyakori témák voltak. Mezőkövesdről az első tudományos igényű, átfogó néprajzi monográfiát anyám egyik unokatestvére, Herkely Károly írta Györffy István tanítványaként. Ez csak fokozta bennem szülőföldem, a szegény sorsú matyóság problémái iránti érdeklődésemet és elkötelezettségemet. Olvastam Kodolányi János nagylélegzetű történeti regényein kívül problémafeltáró és belső társadalmi megújítást hirdető munkáit. Ehhez járult, hogy 17 éves koromban kezembe kerültek Németh László szélesebb távlatokat is megnyitó tanulmányai, de közel álltak érdeklődésemhez a filozófiai és teológiai szerzők írásai is.

Mindez némi magyarázatul szolgál ahhoz, hogy a jogi kari előadások mellett – vagy inkább helyett –, gyakran átjártam a bölcsészkar filozófiai, történelmi és irodalmi előadásaira.

□ *Mely professzorok alakja emlékezetes még mai előtted?*

Különösen nagy hatással volt rám a filozófia professzorok közül Kornis Gyula kiemelkedő műveltségével és előadói képességével. Korábban a politikai életben is fontos szerepet játszott: az 1920-as években a legeredményesebb magyarországi kulturpolitikusnak, Klebelsberg Kunónak volt a tanácsadója tanügyi kérdésekben, az 1930-as években pedig a képviselőház elnöke. Számos kitűnő könyvet olvastam tőle; *A lélektan és logika elemei* c. könyvéből tanultuk a gimnáziumban a bölceleti előtant („filozófiai propedeutiká”-t). Emlékszem a *Bevezetés a tudományos gondolkodásba* c. alapozó munkájára, az *Államférfiről* írt lélektani és történelmi összefoglaló művére, és még sorolhatnám nagyszámú, főleg kulturtörténeti munkáját, mint például a *Művelődés eszményeit*. Sajnos már nem tudtam elolvasni utolsó művét, a tudomány szociológiáját bemutató a *Tudomány és társadalom* címűt.

Alig 30 éves korától kitűnő és termékeny filozófiaprofesszor volt – leginkább a platóni idea-tan hatása alatt – Brandenstein Béla is, a Filozófiai Társaság elnöke. Ma is megvan hatalmas, félezer oldalas Nietzsche kötete, de írt Platónról, a művészetfilozófiáról éppúgy, mint az etikáról, azonkívül számos többkötetes filozófiai rendszerező munkát. 1945-ben elhagyta az országot, és élete nagyobb részét német nyelvterületen töltötte, leginkább a saarbrückeni egyetemen, melynek filozófiai intézetét vezette, több mint két évtizeden át.

A viszonylag új keletű szociológiai tanszéken Dékány István előadásainak hallgatása a jogászoknak is ajánlott volt. A történész professzorok közül Szekfű Gyula, Mályusz Elemér, az irodalomtudós Horváth János neve ma is jól ismert. Őket is hallgattam. S minthogy erős volt a vonzódásom a bölcsészkarai stúdiumok iránt, elhatároztam, hogy a következő tanévre átiratkozom, a jogi tanulmányokat pedig az Egri Érseki Jogakadémián folytatom ún. „mezei” – vagyis az előadásokat nem látogató – jogászként. Az 1944–45. évi fordulat azonban meghiúsította ezt a tervemet.

□ *Mert mi történt '45-ben?*

Apám állása a szövetkezethél 1945-ben megszűnt, így kénytelen volt önálló textil-kiskereskedői üzletet nyitni. Három testvérem közül az egyik a Debreceni Mezőgazdasági Akadémián folytatta tanulmányait, a húgom polgári iskolába járt, kisebb öcsém pedig még nem volt iskoláskorú. A háború utáni ellátási nehézségek közepette tehenet kellett vennünk és disznót tartani. Közös udvarban laktunk nagyszüleim családjával, ahonnan hiányzott – mert orosz fogságban volt – ügyvéd nagybátyám, aki a „gyolcsostót” nagyapám által vásárolt 40 holdas gazdaság ügyeit intézte korábban. Mindenképpen otthon kellett tehát maradnom, mert az istállóban ott voltak a gondozásra szoruló jószágok. Fejtem a tehenet, ettettem és kihajtottam a csordára, kondára az állatokat, legfiatalabb nagynénémmel együtt. Ezenkívül apámnak segitettem az üzletben, főleg a forgalmasabb heti piaci napokon. Könnyítettem a dolgát az árubeszerzésben is, hogy ne ő járjon fel mindig Budapestre, közel 60 éves korában.

Húgom a polgári iskola után a helybeli gimnáziumban folytatta tanulmányait. A latin különbözeti vizsgára én készítettem elő. Említette utóbb, hogy a gimnázium négy éve alatt abból élt, amit tőlem tanult. Korábban öcsémet is én készítettem föl matematikából javítóvizsgára. A családon kívül is foglalkoztam ún. instruálással: gyengébb tanulókat tanítottam, főleg latinra. A latin egyik kedvenc tárgyam volt, első nyomtatásban megjelent írásom is latin nyelven látott napvilágot 14 éves koromban.

□ *Akkor tanulmányaid gyakorlatilag félbeszakadtak...*

Nem teljesen. Időnként bicikliztem Egerbe a jogakadémia könyvtárába, hogy onnan vigyek magammal olvasni való és tankönyveket. A félév elején és végén meg kellett szerezni a professzorok aláírásait is. Az alkotmányjogot, politikát és szociográfiát egyaránt előadó Csizmadia Andor, a pécsi egyetem későbbi jogtörténet professzora a matyóság népi jogéletének kutatására bízott. Igyekeztem is tájékozódni, főleg az örökösödési szokásokat illetően, de befejezni nem tudtam a kutatást.

Másik kiváló tanár volt a jogakadémián a jogfilozófiát és szociológiát előadó Mihelics Vid, akinek azért köszönhetek sokat, mert későbbiekben a *Vigíli*abeli „Eszmék és tények” címmel rendszeresített rovata szinte az egyetlen lehetőség volt Magyarországon a tájékozódásra a jelentősebb külföldi szellemi áramlatok és jelenségek felől.

„A szocializmus konstitutív elemei” címmel meghirdetett pályamunka kidolgozásába is belefogtam, de sok egyéb elfoglaltságom miatt és megfelelő szakirodalom hiányában nem tudtam vele elkészülni. Valójában pedig foglalkoztam – nem is keveset – a szocializmus ideológiai kérdéseivel. 1944–45 telén beszereztem a helyi könyvkereskedésben a pult alól előkerült régi kiadású Marx–Engels műveket. Emlékszem, mennyire taszított Engels *Anti-Dübringjé*nek ironizáló stílusa az övétől eltérő nézetek bírálatában. A pártirodáról kikölcsönöztem a legfrissebb ideológiai kiadványokat, lelkiismeretesen kijegyzeteltem Sztálin könyvét a leninizmus kérdéseiről. De ugyanakkor hozzájutottam Moór Gyula *Jogfilozófiájának* kristálytisza logikájú, neokantiánus marxizmus-bírálatához az 1920-as évek elejéről és *A bolsevizmus elméleti alapjai* c. tanulmányához. Ezek életre szólóan megalapozták álláspontomat a marxizmussal kapcsolatban, ami későbbi olvasmányaim nyomán csak tovább mélyült.

□ *És hogyan kerültél kapcsolatba a statisztikával?*

1947-ben, a jogi abszolutórium megszerzése után megkezdtem doktori szigorlatimat a budapesti egyetemen. 1948 elején táviratot kaptam a Gazdasági Főtanácstól, Vas Zoltán titkárától, hogy állás ügyben keressem fel. Nagyon örültem, mert akkoriban már nem volt könnyű álláshoz jutni. A Főtanács statisztikai részlegének vezetője, Barsy Gyula fogadott, elbeszélgetett velem, szellemileg „körültagogattott”, majd közölte, hogy felvehető vagyok a Központi Statisztikai Hivatalba, ahonnan értesítést kapok. Minthogy hónapokig hiába vártam az értesítést a KSH-ból, szóltam az ügyről az egr-i jogakadémia könyvtárát vezető professzornak, aki nyomban említést tett az akadémián statisztikát oktató, KSH-beli alkalmazott Máдай Lajosnak. Kiderültek az előzmények: kiválóan szigorlatoztam Laky Dezsőnél, aki ezért javasolt a szakmai utánpótlás biztosítása érdekében a KSH-nak felvételre. A másik kiváló szigorlatom jogfilozófiából volt, Moór Gyula gratulált és kezet fogott, amit – azt mondják – nem tett senkivel sem.

„Summa cum laude” doktorrá avatásom előtt három héttel, 1948. június 21-én kezdtem el dolgozni a KSH-ban a Máдай Lajos által vezetett bűnügyi statisztikai csoportban. Egyik első feladatként tanulmányt készítettem a rendőrtisztai főiskola részére a bűnügyi statisztika kérdéseiről. Közben az elnök, Elekes Dezső is ellátott munkával, hogy felmérje képességeimet és adottságaimat. Az 1945 utáni népességpolitikai intézkedésekről, majd a földosztásról kellett írnom dolgozatokat. Mindkettővel meg volt elégedve, mert mint mondotta, a számok mögött a történeti és szociológiai hátteret is igyekeztem feltárni. Előterjesztettek kinevezésre, véglegesítésre alkalmaztatásomban. 1948 novemberében azonban egyik napról a másikra felállították Elekes Dezsőt az elnöki székbe. Pikler, későbbi nevén Péter György kezébe került a vezetés, aki hozta magával politikailag megbízható csapatát. A Hivatal

egyetemi végzettségű alkalmazottainak túlnyomó részét rövid időn belül eltávolították. A velem lefolytatott „káderezési” beszélgetésen kifejtettem, hogy a mezőgazdasági nagyüzem a szemtermelésben előnyösebb, de kertművelésben, szőlészetben, állattenyésztésben a kisüzem is életképes. Megemlítettem azt is, hogy a marxizmus és vallás ideológiai ellentétei ellenére keresni kell az együttműködési lehetőségeket. Ezek után – és talán azért is, mert bennem a volt miniszter, Laky professzor pártfoglóját gyanították – az év végén megszüntették ideiglenes alkalmazásomat, és ajánlották, hogy keressek egy ipari üzemben állást.

□ *Mihez kezdél ebben a helyzetben?*

Jártam a Váci úton az ipari üzemeket, egyetemi végzettségemet elhallgattam, de sehol nem kaptam még segédmunkási állást sem. Február végén ezt közöltem Pikler titkárnőjével, a káderezési bizottság egyik tagjával, aki ezek után fölvetett az akkor induló népszámlálási munkához, és Máдай újra maga mellé vett. 1949 decemberében azonban ismét elbocsátottak, annak ellenére, hogy újításaim voltak. Erre hivatkozva két hét haladékokat nyertem, de az év utolsó napján újra kezembe nyomták az „obsitot”. Személyes dolgaimért (kalap, kabát), mint megbízhatatlan személy, már be sem mehettam a szobámba, úgy hozták ki a kapuba.

Az akkor már működő munkaerőközvetítő szerv révén a Gránit Csiszolókörong és Kőedénygyárba kerültem statisztikusként, de bérelszámolási, utókalkulációs munkákat egyaránt kellett végezniem. Pár hét múlva a KSH-ból felkeresett lakásomon a bűnügyi statisztikai csoport – korábban tyúkszemvágással foglalkozó – új vezetője, és agitált, hogy menjek vissza. De nemet mondtam. Inkább maradtam a gyárban, melyet Albertfalváról Kispestre telepítettek, lakásomtól majd' egy óra járásnyira. Tervkészítői munkakörbe kerültem, műszaki állományba, s bár sosem gondoltam, hogy gyárban fogok dolgozni, de atyai jó főnököm mellett nyugodtabban éreztem magam, mint a KSH politikai feszültségektől, Szabad Nép-félórától terhes légkörében. Pár év múlva át akartak vinni az Építésügyi Minisztériumba, az akkor elitnek tartott Tervgazdasági Főosztályra, de az ismert főhivatali légkör miatt ezt sem vállaltam. Végeztem a napi robotmunkámat, sokszor vasárnap is. Rengegetet túlóráztunk. Németh László továbbra is kedvenc szerzőim közé tartozott, aki azt írja, ha valaki úgy érzi, hogy olyan munkát végez, ami sem hajlamainak, sem képességeinek és képzettségének nem felel meg, az mindig találhat magának egyéb értelmes elfoglaltságot lakó- és munkahelyével kapcsolatban. Saját példája nyomán ajánlotta, hogy „gályarabságból laboratóriumot” kell csinálni, és ez lett az én jelszavam is.

□ *Ez miként nyilvánult meg a hétköznapiakban?*

Az '50-es években kellemes szellemi időtöltésem volt, hogy jártam a francia és az olasz intézetbe. Ott időnként néhány idősebb értékes emberrel, mint pl. Benedek Marcellal találkozhattam. Bátorkodtam az angol követségre is bejárni, ahol nyelvtudásomat bővíthettem.

□ *Nem figyelték ezeket a helyeket?*

Hallottam, hogy a szemben levő épület ablakából fényképeznek, de nem törődtem vele. Úgy gondoltam, hogy a kultúrálódásért kockáztatni is kell.

Szerettem volna nyelvvizsgát is tenni, de ehhez akkor munkahelyi ajánlás kellett. Azt pedig nem kaphattam, mert egy statisztikusnak idegen nyelvekre nincs szüksége. A kissé szabadabb 1956. évi viszonyok között sikerült munkahelyi ajánlás nélkül is bejutnom az ELTE idegen nyelvi tanfolyamára, ahol két vagy három év után lehetőség nyílt állami nyelvvizsga letételére. Az oktatás heti három alkalommal, három óra hosszan zajlott, 1958-ban letettem a felsőfokú francia nyelvvizsgát. Az angol tanfolyamra nem sikerült bejutnom, mert oda nagy számban jelentkeztek munkahelyi ajánlással, így német szakra mentem, és 1960-ban kezembem volt két felsőfokú nyelvvizsga. Ezek birtokában egy nyelvigenyes helyre pályáztam a Külkereskedelmi Minisztériumban. Jelezték, hogy alkalmaznak közgazdász-elemző munkakörben. Pár hét múlva azonban közölték, hogy mégsem vesznek fel. Az '50-es években többször próbáltam felvételizni a bölcsészkarra, majd a közgazdaságtudományi egyetemre is, de mindig elutasítottak, azzal, hogy nekem már van egy diplomám, ne vegyem el a helyet másoktól. Kitűnő egyetemi vizsgaeredményeimre és nyelvismeretemre hivatkozással benyújtott alkalmaztatási kérelmem eredménytelen volt a Jogtudományi Intézetben is, ahol – úgy gondoltam – tudományos kutatói hajlamaimat talán jobban hasznosíthattam volna, mint a gyárban. Az ismétlődő sikertelenségek miatt levéllel fordultam a párt ellenőrző bizottságához, hogy megtudjam, miért vagyok ennyire mellőzött személy.

□ *Sikerült megtudni, hogy miért?*

Kiderült, hogy a gyári személyzetis azért adott rólam rossz kádervéleményt a Külkereskedelmi Minisztériumnak, mert engem szántak idős főnököm helyére.

Látván sikertelen továbbtanulási és álláskeresési próbálkozásaimat, egy jószándékú, velem egy szobában dolgozó „munkáskáder” kolleganóm oly módon kívánt segíteni rajtam, hogy beajánlott a pártba. A párttitkárral azonban közöltem, hogy származásomnál és neveltetésemnél fogva nem tudok mindenben azonosulni a párt ideológiájával és módszereivel, azt pedig nem tartanám becsületes dolognak, hogy mint oly sokan, a pártot érvényesülési ugródeszkának használva, segítségével jussak előbbre. Jeleztem, hogy ha majd magamévá tudom tenni a kommunizmus építésének eszméjét és gyakorlatát, akkor magam fogok jelentkezni. Mindebből annyi előnyöm származott, hogy a továbbiakban nem hívtak szemináriumokra, szabad pártnapokra, – nem beszélve a vélelmezhető hátrányokról. (A későbbiekben azt is megtudtam, hogy a minisztériumi személyzeti főnök úgy nyilatkozott rólam, nagyon jól, talán már túlságosan is jól ismerem az ideológiát.)

Nemsokára új beosztásba kerültem: a minisztérium felügyelete alá tartozó iparágakban, így a finomkerámia-iparban is, háromtagú kis elemző csoportokat hoztak létre, kapacitászámítási, üzemösszehasonlítási, hatékonyságnövelési, önköltségcsökkentési stb. feladatokkal. Ilyen célú ipargazdasági vizsgálatokat kellett végezni és tanulmányokat készíteni egy-egy üzemben. A korábbi egyhangú robotmunkával szemben ez bizonyos változatosságot jelentett, és kissé nagyobb szellemi erőfeszítést igényelt.

□ *De '56-ban már publikáltál...*

Az '50-es évek derekán el kellett végeznem egy statisztikus-tanfolyamot, mert csak az 1950 utáni okleveleket ismerték el. A tanfolyam egyik előadójának, Rejtő Györgynek – aki aztán '56-ban kiment Angliába – talán feltűnhetett a felkészültségem, és valószínűleg az ő javaslatára kaptam felkérést az *Iparstatisztikai Értesítő*től, hogy írjak valamit a folyóiratba. 1956 tavaszán jelent meg *A selejtszámbevétel módszerei a finomkerámia iparban* c. írásom. Talán ennek is lehetett a következménye, hogy 1956 nyarán levelet kaptam a *Statisztikai Szemlé*től, melyben meghívtak a *Szemle* további feladatairól és munkaprogramjáról szervezett ankét-ra. Egy 10–20 főnyi szűk csoport jött össze, ahol annak a reményemnek adtam hangot, hogy a jövőben valós, konkrét adatokra támaszkodó, elemző szacikkek is megjelenhetnek a *Szemlé*ben, nemcsak ideológiai vagy fiktív adatokon nyugvó módszertani szövegek.

□ *És miként született a Mezőkövesd-tanulmány?*

Németh László tanácsát megfogadva, elkezdtem szülőföldemmel is foglalkozni. 1957-ben jelent meg Kovacsics József szerkesztésében *A történeti statisztika forrásai* c. kötet, mely ismertet néhány fontosabb forrástípust. Ila Bálint többek között dél-borsodi települések dézsmajegyzék-adatait közli, melyeket én kiegészítettem egyházi anyakönyvi adatokkal. Mezőkövesden ugyanis 1676-tól vezették az anyakönyveket, melyek az országban a legrégebbiek közé tartoznak. Ez lehetővé tette, hogy már a 18. századtól követhessem a népmozgalom alakulását.

A dézsmajegyzékekből az derül ki, hogy a 16. század derekán már 1000 fő körüli lakossága volt Mezőkövesdnek. A 17. század végéről, az anyakönyvek alapján, hasonló lélekszámra lehet következtetni. A Borovszky-féle monográfia korábban azt írta, hogy Mezőkövesd az 1596. évi mezőkeresztesi csata után elnéptelenedett, és 100 évig üresen állt. Pedig Pázmány Péter az 1620-as években Borsodból az esztergomi érsekség jurisdictiója alá vonta Kövesdet, és az 1650-es évektől anyakönyvezés is folyt a városban, de az az anyakönyv elkallódott. Mindebből azt a következtetést merészeltem levonni, hogy a népesség folyamatossága nem szűnt meg teljesen.

□ *Hogyan kerültél a Történeti Statisztikai Közleményekkel kapcsolatba?*

Bejártam a könyvtárba, átadtam Kovacsics József igazgatónak és szerkesztőnek a dolgozatomat, aki 1958-ban minden változtatás nélkül leköszölte. Hatása azonban alig volt: Mezőkövesd 1976-ban megjelent monográfiája, ha már nem is teljes, de átmeneti elnéptelenedésről írt. Azután megismerkedtem a történeti statisztikai kutatócsoport akkori vezetőjével, a szerkesztőbizottság tagjával, Dávid Zoltánnal is, aki a *Történeti statisztika forrásai* kötetben az 1715–20. évi adóösszeírásról írt nagy tanulmányt. Később rájöttem, hogy ezzel az összeírással Móricz Miklós már korábban foglalkozott, és ezt említette Dávid Zoltán is. Móricz tanulmánya azonban 2003-ig kéziratban rejtőzött.

□ *Dányi Dezső ott volt már akkor?*

Igen, már a könyvtárban volt. 1958 után kedvet kaptam, hogy a szomszédos helységek (Tard, Szentistván, Mezőkeresztes) népmozgalmának alakulását is megvizsgáljam. Négy települést hoztam így össze.

□ *És hogyan dolgoztál?*

Az anyakönyveket a helyszínen kutattam, sokat köszönhetek édesapámnak, aki már nyugállományban volt, s megkértem, hogy írja ki az anyakönyvekből havi bontásban a születések, halálozások és házasságkötések évenkénti számát, a házasulók életkorának feltüntetésével. Korrelációt is számítottam a házasságkötések és a születések között.

□ *Demográfiai ismereteid honnan voltak?*

Korrelációt már a bűnügyi statisztikákban is számoltam: összevettem a vagyoni elleni bűncselekményekért jogerősen elítéltek számát a létfenntartási indexek alakulásával, és elég szoros összefüggés adódott.

□ *Milyen modelleket használtál?*

Igyekeztem jól felkészülni a statisztika szigorlatra 3–4 könyvből és jegyzetből; Laky Dezső mindegyikből adott fel kérdéseket. Bizonyítottam, hogy ismerem a fontosabb statisztikai módszereket. Igyekeztem jól csoportosított számokat összerendezni, s azokat elemezni. Bonyolultabb demográfiai, pl. termékenységi vizsgálatokat persze nem folytattam.

Megjegyzem, a KSH elnöke, Pikler György – bár előszót írt a Kovacsics-féle kötethez – a történeti statisztikát haszontalan, fölösleges dolognak tartotta. Szerinte a szocialista statisztika feladata az, hogy a jelennel és a jövővel foglalkozzék.

□ *Tehát kapcsolatba kerültél Dávid Zoltánnal...*

Igen, oda is adtam neki a kéziratot, és sokat segített...

□ *Használtad-e nyelvtudásodat a kutatásban, hozzájutottál-e külföldi szakirodalomhoz?*

Dávid Zoltán adta kezembe Louis Henry és Jacques Henripin francia nyelvű munkáit, olvastam azokat, és ötleteket kaptam belőlük az adatok csoportosítására és elemzésére.

□ *És volt valami személyesebb, barátiabb viszony a kutatócsoport tagjaival?*

Csak Dávid Zoltánnal, és később Perjés Gézával. Több kapcsolatom volt a *Számok és történelem* c. kiadványsorozatban megjelent két kítűnő ártörténeti kötet szerzőjével: Hajpál Gyula közgazdásszal és Molnárfi Tibor iparstatisztikus–közgazdásszal, Molnárfi a későbbiekben többek között népesedési kérdésekkel is foglalkozott.

□ *Andorkával volt kapcsolatod?*

Igen. Gyakran beszélgettünk, és őt a 20. század második fele legnagyobb hazai társadalomtudósának tartom. Nem parcellázta fel a társadalomtudományt, a gazdasági, demográfiai, szociológiai jelenségeket történeti és térbeli összefüggéseiben, a társadalmi valóság egészében vizsgálta. Bármire kezdett, először a téma világ-irodalmi áttekintését nyújtotta, melyet a számszerű adatokra támaszkodó elemzés követett.

□ *És a KSH-könyvtárba jártál dolgozni?*

Inkább a központi Szabó Ervin könyvtárat látogattam, mert közelebb volt Baross utcai lakásomhoz, és sokat jártam az ugyancsak közeli műszaki könyvtárba is. Természetesen bejártam a KSH könyvtárába is, és cikkeim megjelenése után jó kapcsolatba kerültem Dányi Dezsővel, aki 1963-ban fölvetette, nem mennék-e át hoz-

zájuk kutatói munkakörbe, amire hajlandóságot is mutattam. Felsőbb utasításra azonban föl kellett vennie a börtönből éppen akkor szabadult Bibó Istvánt, így elestem a könyvtári alkalmaztatás lehetőségétől.

□ *Kovacsicssal milyen kapcsolatban voltál?*

Kovacsicsot elsősorban kiváló tudományszervezőnek tartom. Jól ráérezett a külföldi irodalom és a technikai haladás irányainak ismeretében a magyarországi tudomány új feladataira, és a megvalósítás érdekében meg is tette a legfontosabb lépéseket, például a településtudomány, a jogi informatika stb. területén. Többek között a hazai történeti statisztikai kutatások elindítása és intézményes szervezeti keretek közé fogása elsősorban az ő nevéhez fűződik. Azon túlmenően, hogy első történeti demográfiai tanulmányomat ő lektorálta és tette közzé a *Történeti Statisztikai Közleményekben*, évekig nem volt köztünk kapcsolat. A '70-es években meglepetésemre telefonon arra kért, hogy tartsak előadást az ELTE statisztika tanszékén a falukutatásról. A '80-as évek derekán a tanszékén összehívott 10–12 kutató – többségükben levéltári vezetők, egyetemi tanárok – előtt ismertette a *Város és környéke* címmel indítandó kiadványsorozat tervét. Elgondolása szerint egy-egy várost, a vonzáskörzetébe tartozó településekkel együtt kellene bemutatni, történetüket és jelenlegi gazdasági–társadalmi viszonyaikat feldolgozni. Vázolta a kiadványok tartalmi szerkezetét is. Jómagam mint Mezőkövesd és környékével foglalkozó kutató kerültem az együttesbe. Tetszett a terv, és az Ifjúsági Könyvkiadóval megkötött szerződésben 20 ív terjedelmű munka elkészítését vállaltam. A kiadó azonban 1988-ban a piaci körülmények változásaira hivatkozva felmondta a szerződést. A tervezett sorozatból eddig 2000-ben Kovacsicstól *Szentgottárd és környéke*, 2002-ben pedig tőlem *Mezőkövesd és környéke* jelent meg.

□ *A könyvtárosi állás tehát '63-ban nem sikerült. Mít csináltál ezután?*

1963-ban nem sikerült a könyvtárba kerülnöm, de ugyanabban az évben a kerámiaüzemek korábbi önállóságának megszüntetésével létrejött a Finomkerámiaipari Országos Vállalat, ahol a nemzetközi kapcsolatok és KGST ügyek intézője beosztást kaptam, annak ellenére, hogy nem tudtam oroszul. A segítségül ígért orosz anyanyelvű fiatalember viszont nem nagyon tudott magyarul, így újra beiratkoztam az ELTE hároméves tanfolyamára. A harmadik évben, nem várva meg a tanév végét, nekimentem a vizsgának, és oroszból is megszereztem a felsőfokú nyelvvizsga-bizonyítványt. Ekkor azonban már nem dolgoztam a kerámiaiparban, mert nagyon untam a külföldre utazó mérnökök és technikusok útlevélügyeinek sok vesződséggel járó intézését.

1964-ben átmentem tudományos munkatársnak az Építésgazdasági és Szervezési Intézetbe. Két-három havonként kellett egy-egy tanulmányt készíteni, gyakran valamely operatív vállalati vagy minisztériumi döntés megalapozására. Nem nagyon volt mód elmélyülni egy-egy témában. Mikor pedig jött a számítógép térhódítása és a főnököm kijelentette, hogy a nem géppel végzett, vagy nem gépesíthető munkáknak – amilyenekkel többnyire foglalkoztam – nincs jövője az intézetben, úgy döntöttem, más állás után kell nézmem. Fölkerestem a KSH-ban a *Statisztikai Szemle* szerkesztőjét, aki cikkeim nyomán elég jól ismert, – különösen tetszett neki

Arany János és a statisztika c. írásom. Végül is közel negyedszázad után visszakerültem a KSH-ba, első munkahelyemre. Horváth Gyula, a költségvetési főosztály vezetője a nemzetközi osztály vezetését ajánlotta föl, de nem vállaltam: elegendő volt a külföldi utazások adminisztratív előkészítéséből. Így gazdasági tanácsadói címmel soroltak be.

□ *Ez mit jelent? Milyen feladatokat végeztél?*

Gyulay Ferenc fölvetette egy olyan kiadvány-sorozat összeállítását, amely a külföldi statisztikai szervezetek felépítésével és munkájával foglalkozik. 40–50 oldalas kis füzeteket készítettem az osztrák, holland és jugoszláv statisztikai szervezetek tevékenységéről. Befejeztem a lengyelországi statisztikai szervezetet bemutató anyagot is, és előkészítettem több más országét. Ezek közül a lengyel kiadvány jelent meg, de már nem az én nevem alatt, s vége is szakadt a sorozatnak, mert elkerültem az osztályról. Szólt ugyanis Dányi, hogy szívesen átvenne a könyvtárba, és megfelelő fizetést is tud adni. Elfogadtam az ajánlatot, hiszen régebben is volt ilyen hajlandóságom. A *Statisztikai Szemle* külföldi statisztikai irodalomfigyelő rovatát kellett volna szerkesztenem. Úgy éreztem, nagyon nekem való munka lett volna legalább féltucat nyelvben eligazodó ismereteim birtokában. A nyugdíjas korban levő kolleganőnek a munkához való erős ragaszkodása következtében azonban a terv nem válhatott valóra.

Ezek után Dányi kiötlötte, hogy ha már csináltam a holland statisztikai szervezetről egy kis kiadványt, készítsek egy tanulmányt a holland közgazdasági tervezésről, melynek Tinbergen, a statisztikai hivatal egykori vezetője, az első Nobel-díjas közgazdász volt az atyja. Nagyobbrészt angol irodalomra támaszkodva állt össze a munka, amely Dányinak nagyon tetszett. Aztán meg is jelent kismonográfia formájában. A *Közgazdasági Szemle* elismerő recenziót közölt róla, csak éppen a terv szót idézőjelek közé tették, mert – a hivatalos szemlélet szerint – igazi tervezés csak a szocialista országokban lehetséges. Következő feladatomként a nemzetközi energiaproblémákról kellett egy tájékoztatót összeállítanom, ami szintén egy szabályos kis kötetté nőtte ki magát.

□ *Körülbelül ekkor jelentek meg az első történeti statisztikai füzetek...*

Mínthogy helytörténettel elég sokat foglalkoztam, segítséget kívántam nyújtani a helytörténészeknek, hogy használják és dolgozzák be a statisztikai adatokat is munkájukba. Kvantitatívá tenni a helytörténetírást – ez vezérelt. Összeállítottam egy forráskatalógust, mindazokkal a kiadványokkal a hivatalos statisztikai szolgálat előtti időkből is, melyek számszerű adatokat tartalmaznak községenkénti részletezésben a mezőgazdasággal kapcsolatban. Részletesen ismertettem a kiadványok tartalmát, kimutattam, hogy felhasználásukkal hány számszerű adattal gazdagodhat egy-egy helytörténeti munka. Az összeállítás elég sokáig feküdt kéziratban, míg végül 1980-ban jelent meg a *Történeti Statisztikai Füzetek* sorozatban, nem tudom hány példányban. A sorozat legtöbbet kézbevert darabja lett, ami meg is látszik a könyvtári szabadpolcos példány állapotán. Fügedi Erik, a történeti statisztikai kutatócsoport akkori vezetője kilátásba helyezte további munkáim kiadását is. Terveim szerint a népességről is jelent volna meg hasonló kiad-

vány, de az erre kijelölt személy nem vette a fáradságot, hogy megbirkózzon a sok prómunkával járó feladattal.

Jómagam készítettem később, az 1980-as évek elején annotált bibliográfiát, többek között az adatokban leggazdagabb statisztikai ágazat, az iparstatisztika 1949 utáni kiadványairól, részletes tartalmi ismertetéssel, oldalterjedelmük és megjelenési gyakoriságuk feltüntetésével. Rövid tájékoztatást jelentettem meg erről az *Ipargazdaság* folyóiratban. Közöltem, hogy a kiadványok egy része megvásárolható és adataik felhasználhatók, más kiadványok adatai közlésre nem használhatók fel, és végül vannak „hivatali használatra”, vagy „szolgálati használatra” jelzésű kiadványok. Ily módon kívántam tájékoztatni a KSH-n kívüli kutatókat, akik esetleg nem tudtak ezekről a kiadványokról, de kutatóként hozzáférhetnek, hogy ne kezdjenek olyan munkába, amit a KSH-ban már elvégeztek. Ismeretes, hogy ezek a nyilvánossági korlátozások néhány év múlva, az évtized vége felé megszűntek. A KSH vezetője azonban úgy érezte, hogy a cikk szerzője megsértette a korrektség szabályait, és a könyvtár vezetőjének írt levelében kérte, figyelmeztesse munkatársát. Dányi kommentár nélkül kezembe adta a hivatalvezető sorait. Én azonban, aki elég sok hátrányos megkülönböztetésben és megalázásban részesültem életem során, korrektség dolgában nem tudok elfogadni okítást, magas politikai vagy szakmai beosztású személyektől sem.

□ *Több tanulmányod van Bél Mátyásról és volt egy szabályos sorozatod is neves statisztikusok életéről és munkásságáról...*

Ez a külföldi statisztikai szervezetek tevékenységéről írt kiadványaim mellett a hazai statisztika történetével kapcsolatos önkéntes vállalkozásom volt. Nagyonbár már nyugdíjas koromban, a KSH dolgozóinak időszakosan, általában negyedévenként megjelenő lapjában, a *Grafikon*ban, az „Eleink” rovatban megemlékeztem egy-egy nagy magyar statisztikusról, születésének vagy halálának kerek évfordulós jubileuma alkalmából. Születésének 300. évfordulóján elsőként Bél Mátyást mutattam be. Élete sokoldalúan termékeny, de kevésbé ismert. Barsy Gyuláról írt megemlékezésem a későbbiekben a *Történeti Demográfiai Füzetek* sorozatban megjelent önálló kiadvánnyá bővült. Ebben figyelmen kívül hagytam a kézirat vezető beosztású demográfus lektorának azt a javaslatát, hogy mellőzzem a nemzetiségstatisztikai cikkeinek említését. Az „Eleink” között megemlékeztem a matuzsálemi kort megélt kiváló közigazda és ugyancsak sokoldalú statisztikus Földes Béláról is, aki fiatalabb korában Weiss Béla néven publikált. A *Grafikon* felelős szerkesztője ezt a megállapítást kifogásolta és elhagyásra javasolta. Bár elfogadta érvelésemet, hogy korábbi írásai is szervesen hozzátartoznak életművéhez, végül mégis kimaradt a cikkből a Weiss névre utalás. Ezek után nem írtam több ilyen megemlékezést. A *Grafikon* „Eleink” rovata ezzel meg is szűnt.

□ *Szerkesztésedben jelent meg nemrég a Móricz Miklós emlékkötet...*

A történeti statisztika néhány jeles elhunyt nagyságáról Kovacsics professzor szerkesztésében 1998-ban tartott emlékező ülésen felidéztem Móricz Miklós alakját. Megejtő kulturáltsága és alig ismert, sokrétűen gazdag tevékenysége arra indított,

hogy részletesebben bemutassam a 20. század szellemi életének e teljesen elfeledett szereplőjét. A KSH Levéltára vállalta válogatott kézíratos tanulmányainak kiadását.

□ *A tavaly megjelent első kötethez írt előszóban említést teszel egy tanulmányról, amely Pápai Béla neve alatt jelent meg a Magyarország történeti demográfiája kötetben. Mi volt ennek az előzménye?*

Kovacsics József professzor, a kötet szerkesztője felkérte Móricz Miklóst, dolgozza fel a népesség 1720–1870 közötti másfél századának történetét. Ő a felkérésnek határidőre eleget tett, elfogadta Pápai Béla lektori javaslatait is, fölvette a szerzői honoráriumot. A tanulmány végül Móricz adataival, némileg megváltozott címmel, lerövidítve és szerkezeti változtatásokkal a lektor neve alatt jelent meg, minden utalás nélkül Móricz Miklós 12 éves tanulmányára.

Az 1947/48-as „fordulat éve” után a publikációs lehetőségekből több mint egy évtizeden át teljesen kizárt, korábban oly termékeny társadalomtudós közíró Móricz Miklósnak különböző intézményeknél (KSH Könyvtára, MTA, Petőfi Irodalmi Múzeum, Sárospataki Kollégium Könyvtára) föllett kézíratos hagyatékában fennmaradt történeti demográfiai, társadalomtörténeti, közgazdasági stb. tanulmányaiból válogatott – általam írt előszóval ellátott – kötetének megjelenése után talán sikerül még befejeznem a sokoldalú munkásságát bemutató kismonográfiát.

□ *Mezőkövesdi kutatásaid mellett az elmúlt időben más városok történetével is foglalkoztál...*

A szintén mezőkövesdi származású levéltáros–történész barátom, Sárközi Zoltán – tudván azt, hogy írtam gyártörténeteket, számos ipargazdasági tanulmányt – 1980-ban fölvetette: nem vállalnám-e el Szeged város történetének az 1849–1919 közötti időszakot felölelő kötetében az ipar, kereskedelem, valamint a pénz- és hitelélet fejezeteinek a megírását. Egyik levéltáros kollegája ugyanis, aki ezt elvállalta, visszalépett. Ismerve a 19. század és a 20. század első felének statisztikai kiadványait, tudtam, hogy Szegednek, mint törvényhatósági jogú városnak az adatai mindig külön sorban jelentek meg. Hosszas töprengés után végül is igent mondtam. Döntésemet megkönnyítette, hogy a kötet szerkesztője kilátásba helyezte levéltári jegyzeteinek rendelkezésemre bocsátását. Sikerült valóban a statisztikai kiadványokból elég sok adatot összeszednem, így a kötet többi szerzőjét megelőzve, a megszabott öt helyett nyolc ív terjedelemben készítettem el a kéziratot. Így külön gondot okozott a szöveg lerövidítése. Végül is úgy gondolom, nem volt teljesen sikertelen az a kísérletem, miként lehet publikált statisztikai adatokat felhasználni egy várostörténeti munkában.

A munka bizonyos fokú értékelését jelzi talán, hogy az 1990-es években Miskolc város történetének hasonló időszakot feldolgozó kötetében a pénz- és hitelélet hét évtizedének megírására kért fel a kötet szerkesztője és a megyei levéltár vezetője. Itt nehezebb dolgom volt: Miskolc ugyanis csak a 20. század elején lett törvényhatósági jogú város, így kevés publikált statisztikai adat állt rendelkezésre. Ezért meglehetősen sok levéltári és cégbírói kutatásra volt szükség.

A Mezőkövesd környéki Cserépfalu és az Abaúj megyei Halmaj község monográfiájában elsősorban a népesség számának, összetételének és mozgásának alakulá-

sát mutattam be, de a foglalkozási megoszlás révén némileg érzékeltetem a gazdasági viszonyok alakulását is. Cserépfaluban fel tudtam használni a református egyházi anyakönyveket is, így a 19. század természetes népmozgalmát és a vándormozgást is vázoltam.

A *Mezőkövesd és környéke* c. kötetekben a város és a környék 21 településének általános gazdasági–társadalmi–földrajzi viszonyaival foglalkozom, legnagyobb terjedelemben a népességszám alakulásával és tagolódásával. Felhasználtam ehhez az egyházi anyakönyveket 1828-tól, olykor korábbiakról is. Ezeket az adatokat a KSH az 1970-es években településenkénti és felekezeti részletezésben több kiadványban közreadta, feldolgozásukra azonban a helytörténeti irodalomban nem sok vállalkozó akadt.

□ *Miként látod a mai magyar helytörténetírás helyzetét?*

Sajnálatos, hogy a *Magyarország történeti statisztikai helységnévtára* című impozáns méretű és felbecsülhetetlen tudományos értékű vállalkozás 19 megyei kötetből hiányoznak a népesség vallási megoszlásának adatai. Pedig ezek olykor talán jobban jellemzik a helységek népességének összetételét, mint a mai országterületen a 20. században már többnyire eléggé egységesen magyar anyanyelvi és nemzetiségi adatok. Közép- és Kelet-Európa vallásilag eléggé vegyes államaiban a helytörténetben nem helyes mellőzni a felekezeti adatokat, még ha az elmúlt fél évszázad népszámlásai során el is maradt az ezirányú tudakozódás. A vallási megoszlás adatai tájékoztatásul szolgálhatnak egyes népszokások, viselkedésformák, a gondolkodásmód és annak változásainak megismeréséhez és magyarázatához. A történeti demográfiai kutatás már csak azért sem nélkülözheti a vallási adatokat, mert a népességgel kapcsolatos legrégebbi források mind egyházi eredetűek.

□ *Révai új nagylexikona említést tesz orvostörténeti munkádról. Hogyan jutottál erre a területre?*

A '90-es évek elején azzal a meglepő kéréssel fordult hozzám Papp Zoltán, szülővárosom díszpolgára, a Semmelweis egyetem szülészeti klinikájának igazgatója, hogy vállaljam el a klinika, Semmelweis egykori klinikája történetének megírását. A teljesen idegen terület miatti természetes idegenkedésemet és tiltakozásomat fokozatosan megtörve, „beadtam a derekamat”, arra is gondolva, hogy így kitérhetek arra, miként használta fel az „anyák megmentője” felfedezése során a statisztikai elemzési módszereket. A klinika történetét végül nem az eredeti elgondolás szerinti 1920-ig, hanem 1990-ig dolgoztam föl. A kötet angol nyelven is megjelent. Következő feladatomban azt kaptam, hogy az általa szerkesztett egyetemi tankönyvbe írjam meg a bevezető történeti fejezetet, amit „perfekt laikus”-ként el is készítettem, ezzel megszületett a szülészeti és nőgyógyászati tevékenységnek magyar nyelven legrészletesebb története.

□ *Saját munkásságod miként értékeled?*

Mint afféle statisztikus, számba vettem eddigi szakirodalmi tevékenységemet. Nyomtatásban megjelent írásaim, kisebb-nagyobb cikkeim száma meghaladja a kétszázat, körülbelül négyezer oldal terjedelemben. Talán említést érdemel, hogy publikációim kétharmada nyugdíjba vonulásom után született.

Életem vége felé, bizonyos önismeret birtokában és változatlanul igyekezve előbbre jutni önmagam megismerésében – amit a régi görögök feladatunkul szabtak – meg merem kockáztatni a kijelentést, hogy egyéniségem talán legjellemzőbb vonása: gyerekkoromtól kezdve a kanti kötelességteljesítés ethosza vezérelt; Németh László vallástipológiája szerint nem az élvezet, hanem a kötelességvallás híve voltam. Ennek tulajdonítható mindvégig kitűnő tanulmányi eredményem, és a későbbiekben is a különböző tanfolyamokon mindig az elsők között voltam. Az életben azonban a lelkiismeretes munkavégzés önmagában nem mindig elégséges. Szükséges a tudatos célratörés, az egészséges ambíció és az önérdékérvényesítés, – ami belőlem csaknem teljesen hiányzott. Nem szerettem a vezető tisztségeket, a nyilvánosságot, agorafóbiám volt. Olvasni-tanulni szerettem, és az ismereteket átadni. Az utóbbi kevésbé sikerült, a tanulás elé is akadályok gördültek. Nem kedveztek számomra az 1945, és főleg az 1948 utáni változások. Színvonalam alatt, hajlamaimnak nem megfelelő munkakörökben kellett dolgoznom. Ebben a nehezen elviselhető állapotban tudományos igényű dolgozatok, szakkikkek írásával kerestem némi enyhülést. A KSH, ahová kiemelkedő egyetemi tanulmányaim alapján kerültem, a kommunista hatalomátvétel időszakában a legdurvábban eltávolított, és az uralom vége felé, amikor harmadszor is ott dolgoztam, kevésbé drasztikus módon ugyan, de újra kifejezésre juttatta, hogy nem tart igényt a munkámra.

Hálát adok, hogy idős korban megérhettem a kommunizmus bukását, még ha az utódok – más zászlók alatt – próbálkoznak is a hatalom visszaszerzésével. De meggyőződésem, hogy a legnehezebb évtizedek nem térhetnek vissza. Vannak, akik könnyedén, minden szégyenkezés, pirulás nélkül tudják váltogatni nézeteiket és szólamaikat. Engem viszont az tölt el jóleső érzéssel, hogy nem szóltam és írtam soha „felszabadulás”-ról, nem minősítettem soha a két háború közötti rendszert és ’56-ot „ellenforradalminak”. Nem kell szégyenkezniem egyetlen leírt mondatomért sem, és utólag mentegetőznöm, hogy csak a korabeli elvárásoknak megfelelő kifejezéseket használtam. Csak korai leszázalékolásom utáni nyugdíjba vonulásomat követően nyílt több lehetőségem az elmélyültebb, tudományos–elemző munkára, az addigi jobbra köz- és üzemgazdasági területek helyett történeti jellegű témákban.

□ *Tényleg, minnek tartod Magad? Statisztikusnak, közgazdásznak, történésznek, demográfusnak...?*

Ha arra kérnek, hogy határozzam meg, valójában minnek érzem magam, akkor azt mondom: statisztikus és helytörténész vagyok. – Legalábbis azóta, hogy az 1990-es években megkaptam Mezőkövesd várostól a „Pro Urbe” kitüntetést, a KSH-tól pedig a Fényes Elek emlékérmét. A sokféle publikáló szerzőt egyre szűkebb területekre szakosodó világunkban nehéz valahová besorolni, s inkább dilettánsnak minősítik, mint szakembernek. Így örülnöm kell, ha olykor valamely szakterület képviselőjének tartanak.

Szeretném még hinni és remélni, hogy halálom után akad esetleg egy-két érdeklődő olvasó és kutató, aki kézbe veszi írásaimat és indíttatást érez a folytatásra, kiegészítésre, vagy éppen cáfolásukra, s így meghaladásukra. Végül is a tudományos

igényű munkák akkor töltik be szerepüket, ha túllépve rajtuk, az utókorban meghaladják őket. Mint statisztikus, annak örülnék, ha a túlnyomórészt számszerű adatokra támaszkodó munkáim némi ösztönzést adnának a kvantitatív módszerek fokozottabb alkalmazására. A Galileinek tulajdonított mondás szerint a tudomány feladata: mérni a mérhetőt, és mérhetővé tenni azt, ami ma még nem mérhető. A történettudományban a kliometriai vizsgálódások néhány olyan eredményre vezettek, amelyek más megvilágításba helyezik, cáfolják a korábban „köztudottnak” tartott megállapításokat. Ha sikerekben és elismerésekben nem bővelkedő szerény tevékenységem valamivel esetleg hozzájárul a kvantifikáció elterjedéséhez a gazdaság- és történettudomány területén, akkor hosszúra nyúlt életem talán nem lesz teljesen eredménytelennek tekinthető, az elmúlt évszázad kedvezőtlen körülményei ellenére sem.

Az interjút készítette: *Benda Gyula*

KÁPOLNAI IVÁN FONTOSABB TÖRTÉNETTUDOMÁNYI ÍRÁSAINAK BIBLIOGRÁFIÁJA

2003

- Pénz-és hitelélet. In: Dobossy István (főszerk.) *Miskolc története 1848-tól 1918-ig*. IV/1. Veres László (szerk.) A város gazdasági élete. 279–304.
- Móricz Miklós: *Válogatott tanulmányok I.* KSH Levéltár, Budapest (Előszó 7–14)

2002

- *Mezőkövesd és környéke. Népeségi és társadalmi viszonyok a 20. század végéig. I–II.* KSH Levéltár, Budapest, 867 oldal
- *Ausztria népeségi viszonyai a 19. században. Population condition of Austria in the 19th century.* KSH Levéltár, Budapest, 150 oldal + térkép
- *Halmaj monográfiája. Népeségi viszonyok.* 103–131.

2001

- Országgyűlési képviselőválasztások és képviselők a mezőkövesdi térségben. 1848–2001 (társszerző: Szlovák Sándor) 143 oldal
- Dávid Zoltán: *Az 1598. évi házösszeírás.* Előszó, III–VII.
- Borsodszent. Süllyedő falu a Bükkben. *Matyóföld*, 104–129.

2000

- A XIX. századi vallásonkénti népmozgalom Dél-Borsodban (társszerző: Jeney Andrásné) *Statisztikai Szemle* 8. 630–649.
- Mezőkövesd város és környéke népességének alakulása a 19. század elejéig. In: Hermann Ottó Múzeum Évkönyve XXXIX. 255–290.

- Móricz Miklós ébresztése In: Kovacsics József (szerk.) *Emlékezés Ila Bálint, Móricz Miklós, Némethy Artur és Thirring Lajos életére és történeti statisztikai munkásságára.* /Történeti Statisztikai Közlemények/ 13–36. (Utánnomás)

1999

- A szülészeti-nőgyógyászati hivatás kialakulása. In: Papp Zoltán (szerk.) *A szülészeti-nőgyógyászat egyetemi tankönyve.* Budapest, 17–50.
- Statisztika és helytörténetírás. In: *Alkotás a társadalomtudományok határán. Emlékkötet a 80 éves Kovacsics József tiszteletére.* Budapest, 171–182.
- Bél Mátyás emlékezete. *Valóság* 10. 23–32.

1998

- Néesség és gazdasági viszonyok Cserépfaluban a XX. század közepéig. In: Nagy Károly (szerk.) *Cserépfalu hét és fél évszázada.* 147–196.
- Über die Deutschen in Ungarn. *Review of historical Demography- Historisch- Demographische Mitteilungen* 9. 29–40.
- Történeti Összehasonlító Helységnévtár 1773–1913. Bevezető tanulmány. 7–46. (angolul 47–88.)
- Igazgatási és szervezeti viszonyok; A néesség; Áttekintés a gazdasági változásokról; Mezőgazdaság (társszerző Pető Márton); Közlekedés, szállítás (társszerző Szlovák Sándor); Egészségügy (társszerző Zelei Borbála) In: Szlovák Sándor (szerk.) *Tanulmányok Mezőkövesdről. 1773–1998.* Mezőkövesd, 11–108.

1997

- Emlékezés Herkely Károlyra és munkásságára. *Matyóföld*, 6–26.

1996

- Borsod-Abaúj-Zemplén megye kialakulása, területi és közigazgatási változásai. In: *Magyarország Történeti Statisztikai Helységnévtára* 9. *Borsod-Abaúj-Zemplén megye.* 17–46.
- Gömör és Kishont, Abaúj- Torna és Zemplén megyék néességéről. In: *Tanulmányok Dányi Dezső 75. születésnapjára.* 143–158.
- A szülészeti és nőgyógyászati egyetemi oktatásának kialakulása Magyarországon. In: Papp Zoltán (szerk.) *Semmelweis Ignác klinikájának múltja és jelene. Jubileumi évkönyv a Baross utcai szülészeti és Nőgyógyászati Klinika építésének 100. évfordulójára.* 11–67. és *A Budapesti I. számú Szülészeti Klinika 1920–1990 között.* 69–103.

1995

- Mezőnyárád a modernizálódás útján. *Matyóföld* 68–99.

1994

- A magyarországi németsegről. *Hitel*, 1. 50–59.
- Adalékok Mezőkövesd és környéke iskolaügyének történetéhez a 19. század derekáig. *Egyháztörténeti Vázlatok* 67–79.

1992

- Mezőkövesd város és környéke népességének alakulása a 19. században, az egyházi források tükrében. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 3. kötet, 1991, 7–52.

- 1991
- I. Szeged kereskedelme és ipari népessége 379–381.; II. Kereskedelem 381–399.; III. Hitelügy 399–415.; IV. Közép- és nagyipar, 446–487. In: Gaál Endre (szerk.) *Szeged Története 1848–1919.* 3./1.
- 1989
- Barsy Gyula biográfia. *KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Történeti Demográfiai Füzetek* 7. 85.
- 1987
- Mezőkövesd zsidó lakossága a 19. században. *Matyóföld* 13–20.
- 1986
- A Budapesti Porcelángyár első negyedszázada. *Üzemtörténeti Értesítő* 14–26.
- 1984
- Emlékezés Bél Mátyásra. *Statisztikai Szemle*, 10. 1009–1018.
- 1980
- Agrárstatisztikai források és helytörténeti kutatás (Községsoros statisztikai források). *Történeti Statisztikai Füzetek* 4. KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, 37 oldal
- 1976
- Történeti statisztikai vizsgálódások. In: *Mezőkövesd város monográfiája.* 397–454.
- 1974
- A Jugoszláv statisztikai rendszer fejlődése. 32. In: *A statisztikai munka szervezeti és technikai kérdései. Nemzetközi tapasztalatok és eredmények.*
- 1973
- Statisztikai vizsgálódások Mezőkövesd gazdálkodásának történetében. *Agrártörténeti Szemle* 3–4. 451–468.
- 1972
- *A Gránitgyár 50 éve. Finomkerámiaipari Művek Gránit Csiszolókorong- és Kőedénygyár.* 204 oldal, XXII színes ábra
- 1967
- Arany János és a statisztika. *Statisztikai Szemle*, 10. 1016–1022.
- 1962
- Adalékok a XIX. század népmozgalmához. (Mezőkövesd, Mezőkeresztes, Szentistván, Tard 1820–1869.) In: *Történeti Statisztikai Évkönyv 1961–1962.* 90–130.
- 1958
- Mezőkövesd. *Történeti Statisztikai Közlemények* 1–2. 18–32.